

AZ ERDEI MELLÉKTERMÉKEK MINT VÁLLALATI FŐTERMÉKEK

BADACSONYI FERENC

„Az erdő nemcsak a fák társulása, hanem sokkal szélesebb körű társas élet, nemcsak a növények alkalmazkodnak benne egymáshoz, de az állatok a növényekhez és a növények az állatokhoz is, minden kölcsönösen alkalmazkodik és minden a külső környezet hatása alatt áll.”

(Morozov: Az erdő élettana)

Az erdő fő terméke a fa. A fán kívül az erdő más növényi, állati, ásványi eredetű termékeinek népgazdasági jelentősége is számottevő. Fontos kíváncságot, hogy ezeknek hasznosítása erdőink károsodása nélkül valósuljon meg.

Az erdő termékeinek hasznosítása már 1808-ban PETHE FERENTZ: PALLÉROZOTT MEZEI GAZDASÁG c. munkájában is szerepet kapott. „Rossz gazdaság volna az” — írja —, „ha valaki azt, amiből hasznot láthat, elmellőzné és tsak vesztiben hagyná.” Mégis, közel 150 év telt el, hogy határozott fejlesztési, hasznosítási irányvonal fogalmazódott meg, mert a felszabadulás előtt az erdei melléktermékek begyűjtése, feldolgozása nem mindig szolgálta az erdőbirtokos érdekeit. 1945-től kezdve, több szervezési intézkedés történt. Ki alakultak a gyűjtési, szedési, tárolási, feldolgozási módszerek. Ezek azonban nem voltak egységesek. Több, nem is az ágazathoz tartozó vállalat foglalkozott e tevékenységgel.

A fordulópont 1954-ben volt. Az 1040/1954. MT-határozat kötelezően előírta, hogy növelni kell „az egyéb erdei termékek termelését” is. Az OEF vezetője 1956. január 1-vel megalapította az Erdei Termékeket Feldolgozó és Értékesítő Vállalatot azzal a céllal, hogy a termelés bővítésének lehetőségeit tárja fel, az egyébként veszendőbe menő anyagok hasznosítását valósítsa meg, s szervezetten kapcsolja be a népgazdasági szükségletek kielégítési körébe, teremtsen meg, illetve tárja fel a termékek forgalmazásához a biztonságos bel- és külföldi piacot. A vállalat az alapítólevele szerint erdei gyümölcsök, gombák, gyógynövények, díszítőanyagok, aprófaárúk, vessző- és botanyagok, gubacs és cserszömörce, nád, mag, csemete, éticsiga begyűjtésével, részbeni feldolgozásával, értékesítésével foglalkozott. Az OEF vezetőjének 8/1956. sz., „Egyes erdei melléktermékek kitermeléséről, felvásárlásáról és értékesítéséről” szóló utasítása alapján működött a vállalat, élvezte az erdőgazdaságok teljes támogatását.

Az első időszakban végzett munka eredményességét szemlélteti az a tény, hogy a vállalat termelési értéke 1956—1967 között négyszeresére emelkedett. Ebben a szakaszban

- a vállalat kizárólagos használati jogot élvezett (gyakorlatilag egycsatornás rendszer),
- a begyűjtéshez a szükséges munkaerő rendelkezésére állt,

- a piaci igény lehetővé tette a gyors értékesítést, de
- a vállalat ekkor még nem rendelkezett megfelelő és szükséges ipari háttérrel.

A második szakaszban — 1968—1975-ig — változott a feltételrendszer. Az 1968-ban bevezetett gazdaságirányítási rendszer nagyobb nyereség elérésére ösztönözte a vállalatokat. Ez hozzájárult ahhoz, hogy a korábbi időben zártnak tekinthető mellékhasználati tevékenység felaprózódott. Több vállalat alakult és a rokonterületekkel foglalkozó, jól szervezett vállalatok is kiterjesztették tevékenységét, működési körüket. Kétségtelenül előnye volt a több termék hasznosulása, de nagy hátrányaként árfelhajtó hatás érvényesült.

Ebben az időszakban nőtt az exportlehetőség, de összehangoltság hiányában készletnövekmények, áruomlások is bekövetkeztek. Ilyen körülmények között követelménnyé vált az ipari feldolgozás feltételeinek gyors megteremtése: függetlenedés a változó terméseredményektől, a magasabb készültségi fokon való árutermelés, rugalmas alkalmazkodás a piaci igényekhez, s a megfelelő minőségű, mennyiségű árualap megteremtése.

A vállalat tevékenységi köre az említettek alapján kiszélesedett, s lerakta a legfontosabb alapokat. Bővült és korszerűsödött a felvásárlási szervezet, bővült és korszerűsödött a pincészet, 21 000 palack/óra üdítőitaltöltő-kapacitás alakult ki, gépesített lett a szörpgyártás, növekedett a saját szállítókapacitás, megvalósítottuk az agancs dísz tárgyak készítését és forgalmazását, s ugyanakkor fokozódott a kiskereskedelmi tevékenység, az erdei termékek exportja.

A dinamikus vállalati fejlődést a következő összeállítás jelzi:

1. táblázat

I d ő s z a k	Árbevétel; millió Ft	100 %
III. 5 éves tervtény	860	100,0
IV. 5 éves tervtény	1760	204,6
V. 5 éves tervtény	3160	367,4

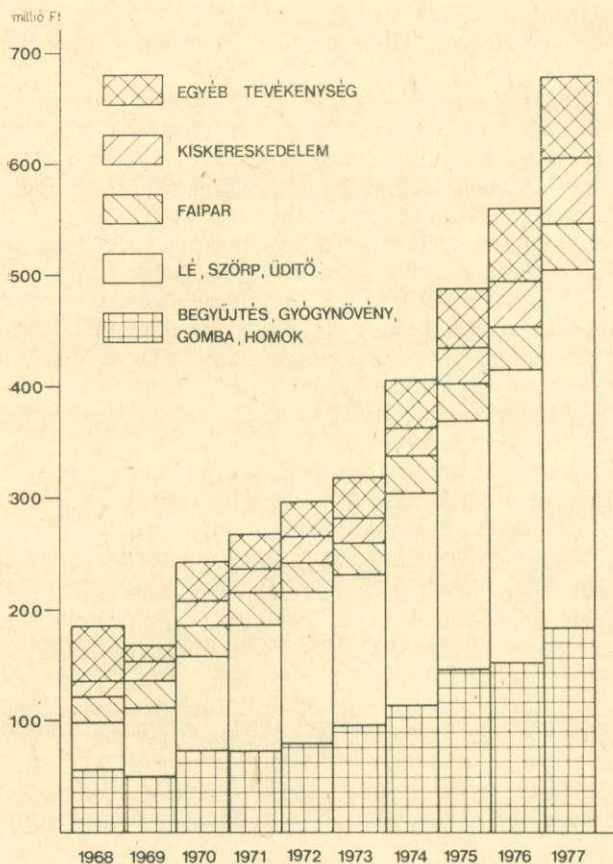
Az V. ötéves terv időarányos részét túlteljesítettük, s a folyamatban levő fejlesztések végrehajtásával a vállalat célkitűzés teljesíthető.

Az 1968. évi induló vagyonunk állománya mintegy megnégyszereződött, állóeszköz-állományunk „megfiatalodott”, exportunk gyorsan növekedett, nyereségünk stabilizálódott és fokozatosan nőtt. Tíz felvásárló üzemvezetőségünk behálózta az ország egész területét, 500—550 gyűjtőállomást foglalkoztatunk, szinte egész éven át.

Az összes árbevételen belül érdemes részletesebben megvizsgálni az erdei mellékhasználat növekedését:

2. táblázat

M e g n e v e z é s	1968. 1970. 1975. 1976. 1977.				
	árbevétel ezer forintban				
Aprófaáru	20 500	22 843	44 453	52 435	57 831
Díszítőanyag	5 500	5 804	9 528	12 377	12 135
Diógömbfa	6 200	7 948	17 309	14 648	8 306
Gyümölcs	7 200	7 752	17 759	13 415	22 450
Gyógynövény	5 400	3 242	13 164	13 787	24 983
Gomba	10 200	12 124	13 038	13 275	13 379
Homok	1 522	855	6 153	9 940	11 813
Egyéb mellékhaszn	9 048	6 463	17 312	15 722	20 701
Összesen:	65 570	67 031	138 716	145 599	171 598

A vállalati árbevétel

A 22 év munkásságát röviden úgy foglalhatjuk össze, hogy első szakaszában érvényesült a szakmai felügyelet, a felvásárlási és értékesítési zártság, de ipari feldolgozás csak a kezdő szakaszáig jutott el. A második szakaszban a zártság fellazult. A hasznosítás több úton, néha mellécsatornába is került. Az ipari háttér megalapozódott, a tevékenységi kör bővült, s egyben új lehetőségeket is feltárt.

További feladataink meghatározása érdekében tapasztalatokat szereztünk más országokból is. Így került arra sor, hogy Európában a legmagasabb szervezettséggel rendelkező LAS Vállalat (Lengyelország) munkáját tanulmányozzuk. Ha a szervezettség nem is ilyen magas szintű, de az erdei mellékhasználat tekintélyes szerepet tölt be Romániában és Bulgáriában is. Ez különösen a tőkés piaci árúkinálatukon és ajánlati feltételeiken mérhető le. A lengyelországi LAS szintjét vállalatunk nem éri el. Gyakorlatukat, ha egy az egyben átvenni nem is lehet, de felhívja a figyelmünket arra, hogy lemaradásainkat pótoljuk és szüntessük meg a fejlődést gátló tényezőket.

Feladatunk mindenekelőtt:

- a mellékhaszonvétel lehetőségeinek teljes feltárása,
- a hasznosítás lehetőségeinek jobb megismerése,
- a szükséges technikai, technológiai feltételek megteremtése,

- piackutatás,
- célkutatások megindítása, eredményeiknek felhasználása, elsődlegesen az export növelésének és az import helyettesítésének terén.

A főbb tevékenységekre a következő célkitűzések tehetők:

Az erdei gyümölcsök (szamóca, szederfélék, som, málna, kókény, vadkörte, vadalma, sajmeggy, bodza, csipke stb.) jelentősége megnőtt. A vegyszermentes környezetben termelt termés beltartalmi értékeinek teljes megóvása nyújt szinte korlátlan felhasználási, értékesítési lehetőséget. Vállalatunk a jelenleg begyűjthető teljes mennyiség fogadására felkészült. A terméseredmények változóak, az időjárástól függőek. Egyre nagyobb mennyiségre és biztonságra van szükség, ezért is fontos a telepítések tájegységenkénti létrehozása. Jelenlegi szükséglet 600—700 vagon, ez rövid időn belül megkétszereződhet, s az igényt ki kell elégíteni.

Gomba. Nálunk fellelhető 27 ehető gombafajta közül a szervezett begyűjtés csak a vargánya, tinóru, galamb-, gyűrűs tölcsérgomba félékre terjed ki. A begyűjtött mennyiség nagyon változó. Feldolgozása, válogatása nagy figyelmet és felelősséget igénylő, kézi munka. Raktár- és időigényes. Egyetlen gyilkos galóca töredéke halált okozhat!

Gyógynövények. Ez a tevékenység is fokozható. Szintén nagy figyelmet igénylő munka. A gyűjtési idő betartása, az előírtak szerinti szedés, válogatás, feldolgozás szigorú technológiai igénnyel lép fel. Raktározási idő — piaci igénytől függően — általában hosszú. Jelenleg kb. 80—100 féle gyógynövénytel foglalkozunk.

A díszítőanyagok forgalmazása kialakult. E tevékenységet zárttá kell tenni, mert visszaélések, jogtalan haszonszerzések melegágya.

Aprófaárúk termelése sokrétű. A nőtt szerszámnyéltól a különböző vesszőfonatokon át, az esztérgált tömegcikkeket értjük e megfogalmazás alatt. Alapanyagigénye is ennek megfelelő, a vágástéri hulladéktól a rönkig minden alapanyag feldolgozható. Az aprófaáru termelésében ágazatunknak igen alacsony a részaránya. Különösebb beruházások nélkül biztosítható lenne — akár igényjelleggel is — a gyors felfutás. Választék terén kiterjedhetne ez az egyszerű konyhai bútorok (ülőke), fogasok, játéka, különféle alkatrészek gyártására. Lényege a kihozatali százalékok emelése. Törekednünk kell arra, hogy félkész, késztermékek előállítására nagyobb szerepet kapjon.

Az erdei termékek felhasználási lehetőségeinek további kutatása, magasabb készletfokú termékek előállítási feltételeinek megteremtése az egyik fő feladatként jelentkezik. Az erdőgazdaságokkal az elmúlt években kialakult együttműködés általában jó volt, de egyes gazdaságok és a vállalatnak végrehajtó apparátusa között többször akadozott az együttműködés fogaskereke. Vállalataink között a legfontosabb összekötő kapocs a közös célok megvalósítása érdekében kifejezett, illetve elvégzendő munka. Valamennyi erdő- és fagazdasággal kialakult kapcsolatunkat tartósan és szerződésesen kívánjuk rendezni. A szakmai egyetértések mellett szükséges, hogy az anyagi érdekelttség is ebbe az irányba hasson. Ezért megvizsgáljuk annak lehetőségét, hogy a terület kezelője, s egyben a hozamok hasznosításáért elsősorban erkölcsileg felelős erdőgazdaságok a területért esetleg használati díjat, továbbá a termékek védelméért tőrárat kapjanak. Megoldásként kínálkozik a tőrárat differenciált emelése is. A szóban levő rendszer még nincs kidolgozva, de ki kell, hogy fejezze a mellékhaszonvételi lehetőségeket.

Az együttműködés és annak állandó javítása teremt alapot a mellékhaszonvétel évről évre emelkedő kihasználására. Az alapanyag korszerű feldolgozásának, értékesítésének további feltétele a technikai felkészültség megteremtése.